keletas indų buvo puošti horizontalių linijų motyvais. Taip pat rasta XVI–XVIII a. datuojamų karnizinių, karūninių ir plokštinių koklių fragmentų. Atskirai verta paminėti Bažnyčių gatvelėje tirtoje perkasoje rastą 27 mm skersmens aritmetiniams skaičiavimams ant specialios lentos – abako – atlikti skirtą varinį skaičiavimo žetoną, kurio vienoje pusėje pavaizduota lotyniška abėcėlė (4 pav.). Rastas skaičiavimo žetonas turėtų būti pagamintas 1570–1582 m. Vokietijoje, didžiausiame to meto žetonų gamybos centre, laisvajame Niurnbergo mieste. Radiniai perduoti MLIM.

The Excavation on Bažnyčių – Vežėjų Streets

In 2017, 13 trenches (a total of 187 m^2) were excavated on Bažnyčių – Vežėjų Streets in Klaipėda. Three cultural layer horizons were distinguished during the investigation: second half of the 19th–20th century; 18th–19th century (Fig. 2), and second half of the 16th–17th century (Fig. 1). Fragments of half-timber buildings (Fig. 3) and the remains of a wooden path from this period were found in this last horizon. 937 finds: fragments of pots, jars, plates, bowls, frying pans, kaolin pipes, and 16th–18th-century stove tiles were discovered during the investigation. A second half of the 16th century copper jeton (Fig. 4) was an exceptional find.

Andrius Milius

Tyrimai Danės skvere

2017 m. vyko žvalgomieji tyrimai apie 3,68 ha ploto Danės skvere Klaipėdos miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Naujamiesčiu (UK 22012), tarp Biržos tilto ir būsimo Bastiono gatvės tilto. Šioje Klaipėdos vietoje numatomi didelės apimties infrastruktūriniai pokyčiai: bus pertvarkoma Danės upės krantinė, pėsčiųjų bei dviračių takai, fontano infrastruktūra ir kt. Tyrimų vieta patenka į seniausią Naujamiesčio teritorijos dalį, vadintą Krūmamiesčiu, ribojamu dešiniąja Danės upės pakrante bei dabartinėmis S. Daukanto, K. Donelaičio ir S. Šimkaus gatvėmis. Anot J. Tatorio, dešiniajame Danės krante XVI a. yra buvę sodybų, tačiau iš pradžių jos stovėjo padrikai. Pagrindinis Krūmamiesčio užstatymas buvo abipus Liepų gatvės, o apie Danės skvero istorinę bei urbanistinę raidą istorinių šaltinių nėra. Skvero R dalis priskiriama Naujamiesčio buvusios pramoninės zonos teritorijai. Šios Klaipėdos miesto dalies ištakų galima ieškoti jau XVIII a. II pusėje. Tačiau iš kartografinių šaltinių galime spręsti, jog ši pramoninė zona per visą XIX a. buvo tankiau užstatyta prie pat dešinės Danės upės pakrantės (Tatoris J., *Senoji Klaipėda: urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994, p. 46–47).

Arčiausiai Danės skvero vykdytų archeologinių tyrimų metu aptikti daugiausia nuo XVIII–XIX a. datuojami sluoksniai, išskyrus 2014 m. D. Balso Biržos pastato vietoje tyrimų metu rastą XVII a. datuojamą kultūrinį sluoksnį (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 331–337). Nors tyrimų vieta yra praktiškai šalia XVI–XVIII a. Klaipėdos senamiesčio, archeologinių duomenų apie šioje vietoje esančius kultūrinius sluoksnius nepakanka.

Archeologiniai tyrimai skvere vyko kasant šurfus (44 šurfai – 197 m^2 plotas) bei žvalgomąsias perkasas (6 perkasos – 178 m^2 plotas) (1 pav.). Iš viso žvalgomųjų tyrimų metu skvere ištirtas 375 m^2 dydžio plotas, aptikti XIX–XX a. datuojami kultūriniai sluoksniai bei struktūros, taip pat fragmentiški ankstesnio XVII a. II pusės (?) – XVIII a. kultūrinio sluoksnio fragmentai.

XIX–XX a. datuojami kultūriniai sluoksniai bei struktūros yra vidutiniškai iki 1 m gylio, išskyrus įrengtų pusrūsių ar perkasimų vietas,

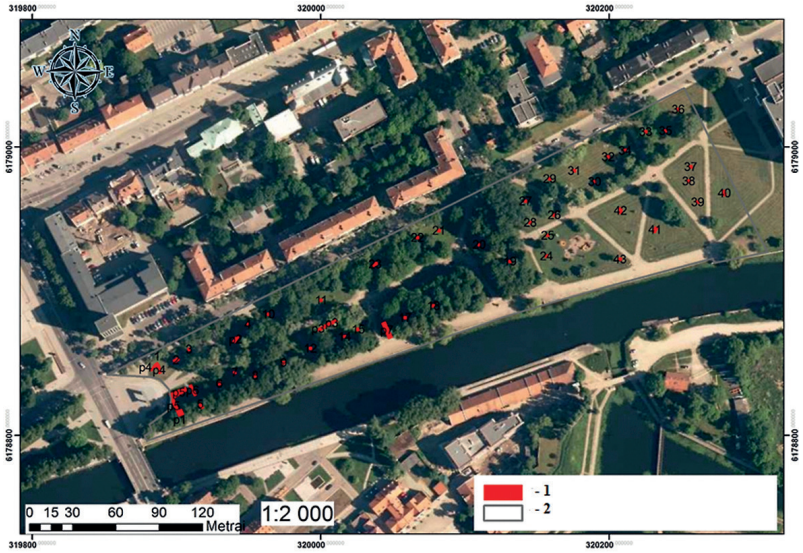

1 pav. 2017 m. žvalgomųjų tyrimų vieta:
1 – tirti šurfai bei perkasos; 2 – Danės skvero sklypo ribos. D. Jazbutytės brėž.

Fig. 1. The locations evaluated in 2017: 1 – excavated test pits and trenches; 2 – boundaries of the Danės Square plot.

kur gylis siekia iki 1,7–1,9 m. Minėtu laikotarpiu Danės skvere aiškiai išsiskiria dvi kultūriniu, ekonominiu bei urbanistiniu požiūriu skirtingos zonos. Pirmoji – tai daugmaž nuo Biržos tilto iki Danės skvero centrinėje dalyje esančio fontano teritorijos dalis su gatvių bei pastatų liekanomis, būdingomis XIX–XX a. miesto infrastruktūrai. Antroji – tai daugmaž nuo J. Karoso gatvės būsimo Bastionų gatvės tilto link buvusi pramoninė XIX–XX a. teritorija. Tai iš esmės atitinka istoriografijoje pateikiamą šio laikotarpio miesto suskirstymą.

XIX–XX a. miestui priskiriamos struktūros lokalizuotos tiriant šurfais bei perkasomis skvero V dalyje (šurfai 1–7, 14, 18, perkasos 1–6). Tyrimų metu vidutiniškai 0,5–1,0 m gylyje aptikti gatvių grindiniai, išgrįsti 5x5–5,5x7 cm dydžio tašytais akmenukais arba netašytais lauko akmenimis. Šurfe 3 aptiktas iš šaligatvio plytelių sudėtas šaligatvis, fiksuoti pokariu nugriautų pastatų pamatai bei sienos. Tirto sklypo PV dalyje perkasomis 1, 3–6, šurfais 5 ir 45 nustatyta čia stovėjusios puošnios vilos su bokštu vieta. Pamatai aptikti 40–60 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus (2 pav.). Nustatyta, kad pastate yra buvę pusrūsiai, kurių betoninės grindys yra vidutiniškai 1,7 m gylyje. Tyrimų metu atidengtas tik pastato išorinių sienų perimetras bei šalia pastato buvę grindiniai. Vidinė dalis liko netyrinėta. Rengiant Danės skvero pertvarkymo projektą, numatyta šią vilą atkurti arba jos vietą pažymėti grindinyje.

Kitų prieškariu stovėjusių pastatų fragmentų aptikta perkasoje 2 (gatvės grindinys, sienos bei grindų fragmentai), šurfe 1 ir jo vietoje tirtoje perkasoje 4 (grindinys ir pamato dalis), šurfe 2 (pamatas bei grindys), šurfe 7 (betoninės grindys), šurfe 18. Visos aptiktos struktūros paliktos neardytos. Aptiktos XIX–XX a. pradžios liekanos atitinka istorinėje kartografijoje pavaizduotą užstatymą bei buvusias gatves.

XIX–XX a. pramoninei zonai priskirtinų buvusių pastatų liekanos fiksuotos ŠR Danės sklypo dalyje. Čia aptiktos gamybinių pastatų liekanos bei grindų fragmentai. Siekiant nustatyti buvusią Danės upės krantinės sandarą, ištirta perkasa 7. Jos vietoje aptikti vien supiltiniai sluoksniai, 2,75 m gylyje atkastas vienas vertikalus pušies medienos polis ir horizontalus rąstas. Šias struktūras galima būtų sieti su buvusiais krantinės sutvirtinimais.

XVIII a. kultūriniai sluoksniai tirtame Danės skvere aptikti vidutiniškai nuo 1 m iki 1,8 m gylio. Kai kur rasta ir žinomų iš istoriografijos smėlio supustymų, kurie XIX a. pradžioje pasiekdavo ir Dangės upę. Pustyto smėlio sluoksniai fiksuoti šurfuose 6, 11, 13, 15, 16, 17, 19, perkasoje 3. Žemiau šio supustymo yra buvusį žemės paviršių žymintis juodžemio sluoksnis. Šiuose sluoksniuose archeologinių radinių praktiškai nėra. Vienintelė XVIII a. datuojama struktūra – tai po pustymu apie 1,1–1,2 m gylyje aptiktas pamatas. Jis pradžioje atidengtas kastame šurfe 13, o jau vėliau šurfas išplėstas į perkasą. Perkasa kasta išilgai aptikto pamato, siekiant atidengti bent vieną pastato kampą, tačiau per visą tirtą 12 m ilgio perkasą atidengta vien pastato pamato ilgoji kraštinė su tarpinėmis vidinėmis sienomis. Po supustymais taip pat buvo išlikę medinių grindų fragmentų (3 pav.). Pats pamatas sumūrytas iš netašytų kalkiniu skiediniu tarpusavyje surištų lauko akmenų. Pagal turimus duomenis, manytina, kad čia, už buvusio ir tiltą saugojusio ravelino gynybinio griovio, yra stovėjęs fachverkinis sandėlis.

Kiti XVIII a., o gal ir XVII a. II puse datuojami sluoksniai aptikti vidutiniškai 1,7–1,9 m gylyje. Tai virš įžemio esantys juodžemio sluoksniai su pavienėmis smulkiomis raudono molio plytų griuvenėlėmis. Tiksliau datuoti šių apatinių horizontų nepavyko dėl tiksliau juos datuojančių radinių stygiaus. Sklypo ŠR dalyje, t. y. pramoninėje XIX–XX a. pradžios Danės skvero dalyje, dalis šių apatinių horizontų su plytų griuvenėlėmis juodžemyje gali būti sietini su buvusių įplaukų, matomų XX a. pradžios

2 pav. XX a. pradžios vilos pamatas 0,6–1,75 m gylyje iš R. D. Jazbutytės nuotr.

Fig. 2. An early 20th-century villa foundation at a depth of 0.6–1.75 m, as seen from the E.

3 pav. XVIII a. (?) pamatas perkasoje 3 1,1–2,1 m gylyje iš ŠR. D. Jazbutytės nuotr.

Fig. 3. The 18th-century (?) foundation at a depth of 1.1–2.1 m in trench 3, as seen from the NE.

miesto plane, vietomis. Aiškiau šį apatinį horizontą datuoti galima vykdant platesnių apimčių detaliuosius tyrimus.

Pagal 2017 m. žvalgomųjų tyrimų Danės skvere duomenis, šioje už Dangės upės nuo XVI a. Klaipėdos senamiesčio esančioje teritorijoje gyvenamoji bei ūkinė veikla prasidėjo tik XVIII a. II pusėje (aptiktas vieno pastato – sandėlio pamatas). Jokių archeologinių duomenų apie dar nuo XVI a. minimą Krūmamiestį neaptikta. Veikiausiai ši vieta buvo nepatraukli gyventi, nes jos užstatymą galėjo riboti iki XVIII a. vidurio buvęs Klaipėdos miesto-tvirtovės statusas bei ties dabartiniu Biržos tiltu buvęs ravelinas su gynybiniu grioviu. XVIII a. II pusėje pasikeitęs miesto statusas sudarė prielaidas pradėti naikinti bastioninius įtvirtinimus, Dangės upės pakrantės buvo užstatomos gamybiniais statiniais. Šių XIX–XX a. pradžios gamybinių pastatų liekanos aptiktos sklypo ŠR–R dalyse. O arčiau dabartinio Biržos tilto jau nuo XIX a. suformuotos naujos gatvės bei statyti gyvenamieji pastatai. Atliekant žvalgomuosius tyrimus, aptikta šių iki II Pasaulinio karo buvusių gatvių bei namų fragmentų.

The Investigation in Danės Square

In 2017, an evaluation (44 test pits and 6 trenches totalling 375 m^2) was conducted in Danės Square, which is roughly 3.68 ha in size and is located in the historic part of the city of Klaipėda, so-called Naujamiestis (Fig. 1). The 19th–20th-century cultural layers and structures allow two cultural, economic, and urbanistic zones to be distinguished. The first, which runs more or less from Biržos Bridge to the central part of Danė Square, is the remains of 19th–early 20th-century streets and buildings (Fig. 2). The second is a former 19th–20th-century industrial territory that ran from the central part of the square to the future Bastionų Street bridge.

18th-century and earlier (?) cultural layers were discovered under former sand dunes, which, according to historical written sources, even reached the River Dangė in the early 19th century. The only object dating to the 18th century was the foundation of a conjectural half-timbered warehouse (Fig. 3). No archaeological data about Krūmamiestis, which has been mentioned as far back as the 16th century, was discovered. This location was probably not attractive for habitation because its development could have been limited until the mid-18th century by Klaipėda's former status as a fortress city and the ravelin and its defensive ditch that existed beside present-day Biržos Bridge.

Andrius Milius

Tomo gatvė 2A, 2B, 6

2017 m. pradėti vykdyti detalieji tyrimai Klaipėdos senamiestyje, Tomo g. 2A, 2B, 6 sklypuose. Tiriama vieta patenka į dviejų Dangės senvagių apsuptos XVI a. Memelburgo salos P pakraštį. Šių sklypų PR dalyje, ties Didžiąja Vandens gatve yra buvusi seniausia upės vaga. XVII a. pradžioje supylus miestą saugojusius gynybinius bastioninius įtvirtinimus, buvo uždaryta upės protaka ir jau nuo XVII a. vidurio Senoji Dangė pradėta užpilti žemėmis. Dabar Didžioji Vandens gatvė skiria dvi iki XVIII a. pradžios skirtingas Klaipėdos senamiesčio dalis: Frydrichštatą bei Memelburgą. Ši Klaipėdos senamiesčio dalis nebuvo sunaikinta per 1854 m. gaisrą, kai nukentėjo didžioji dalis Memelburgo senamiesčio sklypų. Visgi II Pasaulinio karo metais buvęs užstatymas prarastas, o pokariu šioje vietoje įrengtas skveras.

Šiuose sklypuose apie 1985 m. buvo numatyta statyti I. Simonaitytės viešosios bibliotekos pastatus, todėl atlikti žvalgomieji tyrimai